

ТЕОРЕТИЧНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ МЕДІАОСВІТИ

Проаналізовано теоретичні поняття медіаосвіти. Звернено увагу на значення медіа в житті соціуму, зокрема акцентовано на тому, що життєвий успіх людини пов'язується з умінням ефективно спілкуватися, добирати інформацію і вправно її використовувати, а зі збільшенням кількості медіа важливою є проблема визначення саме потрібної і правильної інформації через її надлишок. Наголошено на актуальності медіаосвіти на сучасному етапі розвитку суспільства. Розглянуто основні терміни і поняття медіаосвіти; подано їх походження з мови-оригіналу.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіаграмотність, мас-медіа, інформація, медіатекст.*

Постановка проблеми. Питання медіаосвіти України нині залишається актуальною і маловивченою. Це питання упродовж певного часу активно обговорюється на наукових конференціях різного рівня, на засіданнях «круглих столів», де ухвалювалися рішення про необхідність поширення серед населення знань з теорії і практики медіаграмотності, а також введення окремого курсу медіаосвіти у вищих навчальних закладах України, адже сучасні мас-медіа мають важливе значення у житті суспільства та володіють потужним освітньо-виховним впливом на нього.

Суспільство перебуває у стані постійного розвитку. Крім того, зміни відбуваються значно швидше і динамічніше, ніж ще кілька десятиліть тому. Нашу добу не даремно називають інформаційним віком, саме інформаційні технології є визначальним чинником формування значної частини національного багатства багатьох країн. Життєвий успіх людини зараз пов'язується із вмінням ефективно спілкуватися, добирати інформацію і вміло її використовувати.

Зі збільшенням кількості медіа (засоби масової комунікації: друковані засоби, відеопродукція, телебачення, Інтернет, радіомовлення) проблема пошуку інформації стала другорядною, першочерговою ж залишилася проблема визначення правильної інформації через, по-перше, її надлишок, а по-друге, не всі сучасні медіа відповідально ставляться до перевірки оприлюдненої інформації на достовірність, а по-третє, використання маніпулятивних технологій, яких глядач або читач без відповідних навичок критичного сприйняття інформації не помічає, стало нормою у роботі недобросовісних журналістів.

І, як справедливо зазначає В. Ф. Іванов, що «в цих умовах медіаосвіта – шлях до того, щоб людина дістала змогу захиститися від недобросовісної медіаінформації» [1, с. 8].

З огляду на це, не можна не визнати, що в новому тисячолітті медіа значно впливають на формування особистості і її світогляду, що неминуче призводить до інтенсивнішого розвитку медіаосвіти, яка виникла 1960-х роках у провідних країнах світу (Великобританія, Канада, США, Австралія та інші), тому що медіа є, по суті, потужним джерелом неформальної освіти та просвітництва для різних соціальних груп населення, крім того, засоби масової інформації суттєво впливають на процес укорінення цінностей та моделей поведінки, що домінують у певний час розвитку суспільства. Саме тому ЮНЕСКО та Рада Європи наголошують на необхідності запровадити медіаосвіту до навчально-виховного процесу.

Стан дослідження. В українському науковому дискурсі цінними є дослідження у сфері медіаосвіти і медіаграмотності таких учених, як В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк, Д. Ю. Дзюба, В. Ф. Дубровський, Т. В. Іванова, Л. М. Кульчинська, Л. А. Найдьонова, І. І. Негрєєва, Л. Є. Новікова, О. Й. Пашкова, Г. Г. Почепцов, О. В. Федоров, О. С. Хоменок, Г. В. Онкович, Н. І. Череповська й ін. Вивченням російської теорії і практики медіаосвіти займаються І. В. Челишева, А. В. Федоров, А. А. Новікова, В. Л. Колесниченко, І. А. Каруна, І. А. Фатєєва.

Метою статті є аналіз теоретичних понять і ключових термінів медіаосвіти.

Виклад основних положень. На міжнародному рівні необхідність введення медіаосвіти вперше зафіксовано у Грюнвальдській Декларації з медіаосвіти (1982), настанови якої пізніше поглиблювалися та деталізувалися на конференціях ЮНЕСКО в Парижі (1989, 1997, 2007), Відні (1999), Сан-Паулу (1998), Торонто (2000), Салоніках (2001), Лондоні (2002); Монреалі (2003) та засіданнях Ради Європи в Страсбурзі (2002), Балтиморі (2003), де схвалено досвід засновників медіаосвіти та провідних медіадидактів із різних країн світу (Ж. Гоне, Д. Консідайна, Р. Корнела, Л. Мастермана, К. Уорнопа й ін.).

У підсумковому документі, прийнятому 2007 р. у м. Грац (Австрія) конференцією Ради Європи «Медіаграмотність і права людини», наголошено на важливості розвитку медіаграмотності та медіакомпетентності для підтримання демократії у суспільстві й рекомендовано ввести медіаосвіту у вищих навчальних закладах Європи як обов'язковий компонент [2, с. 89].

За основу розуміння терміна «медіаосвіта» ми беремо тлумачення, яке зафіксоване у документах ЮНЕСКО, а саме: медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, які розглядають як частину специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці. Її треба відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких, як, наприклад, математика, фізика чи географія. Отож фахівці ЮНЕСКО чітко відділяють опанування медіа від їх використання як знаряддя у навчанні інших наук [1, с. 8].

Російський дослідник медіа О. Федоров, проаналізувавши наукову літературу (О. А. Баранов, К. Бззэлгэт, И. В. Вайсфельд, К. Ворноп, Л. С. Зазнобіна, І. С. Левшина, Л. Мастерман, С. Н. Пензин, Г. А. Поличко, А. В. Спичкін, К. Тайнер, Ю. Н. Усов, А. В. Шаріков, Е. Харт та ін.) зазначив, що за останні десятиліття виникла певна система основних термінів, якими оперує медіаосвіта [3] і розуміння яких є важливими для всіх споживачів медіапродукції [3]:

– «адресат медіаосвіти» (*«the addressee of media education»*) – школяр, студент, учитель, викладач, працівник медіасфери (медіатеки, навчального телебачення тощо);

– «асоціація» (*«connotation»*) – процес, у разі якого виникає словий зв'язок між образами медіатексту й уявленнями отримувача інформації;

– «аудіовізуальне мислення» (*«audiovisual thinking»*): творча діяльність, яка ґрунтується на емоційно-змістовому зіставленні й образних узагальненнях частин екранного тексту;

– «жанр» (*«genre»*) – група медіатекстів, об'єднаних на основі подібних ознак їхньої внутрішньої будови (трагедія, комедія, драма, мелодрама, інтерв'ю, репортаж й ін.);

– «завдання медіаосвіти» (*«tasks of media education»*) – навчити грамотно «читати» медіатекст; розвинути здібності до сприйняття і аргументованої оцінки інформації, розвивати самостійність суджень, критичного мислення, пріоритетів, естетичного смаку; інтегрувати знання і уміння, отримані на різних навчальних заняттях, у процесі сприйняття, аналізу і творчої діяльності;

– «зум» (*«zoom»*) – змінний фокус, який створює видимість приближення або віддалення від об'єкта зйомки;

– «кадр» (*«shot»*) – основна одиниця структури екранного твору, одна тривала в часі частина аудіовізуального тексту, яка починається і закінчується стиком із іншою частиною; «інсталяційний кадр» (*«establishing shot»*); «кадр загального плану» (*«long shot»*), «кадр середнього плану» (*«medium shot»*);

– «кіноосвіта» (*«film education»*) – процес навчання і розвитку особистості засобами кіномистецтва з метою формування культури спілкування з екраном, творчих, комунікативних здібностей, умінь інтерпретації, аналізу й оцінювання кінотексту, ознайомленням із різноманітними формами самовираження особистості за допомогою кінотехніки.

Зміст кіноосвіти: основи кіноосвіти (види і жанри кіномистецтва, функції кінематографа в соціумі, мова кіно, історія кіномистецтва й інше), відомості про основні галузі застосування теоретичних знань (професійний і любительський кінематограф, кіновідеопрокат, кіно-клубний рух, телебачення, установи дозвілля, освітні заклади тощо), практичні творчі завдання на матеріалі кіномистецтва:

– «кінотекст» (*«film text»*, *«film construct»*) – повідомлення, що містить інформацію, і викладене в будь-якому виді і жанрі кінематографа (ігровий, документальний, анімаційний, навчальний, науково-популярний фільм);

– «ключові поняття медіаосвіти» (*«key concepts of media education»*) – «сприйняття», «художньо-творча діяльність», «вдтворення», «інтерпретація», «аналіз», «оцінка», «джерело інформації», «освоєння інформації», «категорія медіатексту», «мова медіатексту», «технологія», «аудиторія». Також необхідно розуміти, що медіа – це не реальність, а її відображення, репрезентація через систему знаків, символів й ін.;

– «код» (*«code»*) – результат уведення в систему певних умовних понять, щоб знайома з «кодом» аудиторія могла опиратися на нього під час сприйняття, інтерпретації та аналізу медіатексту (наприклад, марка студії, емблема тощо);

– «колаж» (*«collage»*) – використання різностильних об'єктів і фактур в одному медіатексті;

– «критична автономія» (*«critical autonomy»*) – сформована на основі критичного мислення незалежність суджень і аналізу медіатексту;

– «критичне мислення» (*«critical thinking»*) – аналітичний процес, заснований на розвинутому «аудіовізуальному сприйнятті» й «аудіовізуальному мисленні». Цей процес сприяє інтерпретації та оцінці змісту (також і «прихованого») медіатексту;

– «купірування» (*«crop»*) – усічення аудіовізуального образу медіатексту;

– «медіа» (*«media»*): «засоби масової комунікації» – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіатексту) й об'єктом (масовою аудиторією);

– «медіавплив» (*«effects»*, *«media effects»*) – вплив медіатекстів на аудиторію: в сфері виховання і освіти, розвитку свідомості, формування поведінки, поглядів, реакцій, відгуків, поширення інформації тощо;

– «медіасприйняття» (*«mediation»*) – сприйняття «медіареальності», почуттів і думок авторів екранних творів (текстів);

– «медіаграмотність» (*«media literacy»*) – вміння аналізувати і синтезувати просторово-часову реальність, уміння «читати» медіатекст;

– «медіамистецтво» (*«media arts»*) – мистецтво, засноване на медіаформі (тобто формі засобів масової комунікації) відтворення дійсності (засобами друку, фотографії, радіо, грампластинки, кіномистецтва, художнього телебачення, відеоарту, комп'ютерної графіки й ін.);

– «медіакультура» (*«media culture»*) – сукупність матеріальних й інтелектуальних цінностей в галузі медіа, а також історично означена система їх відтворення та функціонування в соціумі; стосовно аудиторії «медіакультура» або «аудіовізуальна культура» може виступати системою рівнів розвитку особистості людини, здатної сприймати, аналізувати, оцінювати медіатекст, займатися медіатворчістю, засвоювати нові знання в галузі медіа;

– «медіаосвіта» (*«media education»*) – процес навчання і розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь інтерпретації, аналізу та оцінки медіатексту, формування різних форм самовираження за допомогою медіатехніки. Зміст медіаосвіти: основи мистецтвознавства в медіасфері (види і жанри медіа, функції медіа в соціумі, мова медіа, історія медіакультури тощо), відомості про основні галузі застосування теоретичних знань (професійні засоби масової інформації, аматорська медіасфера, канали поширення медіа, кіноклубного руху в медіасфері, установи дозвілля, освітні заклади тощо), практичні творчі завдання на медіаматеріалі.

– «медіатекст» (*«media text»*, *«media construct»*) – повідомлення, що містить інформацію і викладене в будь-якому виді й жанрі медіа (газетна стаття, телепередача, відеокліп, фільм тощо.);

– «методика медіаосвіти» (*«methodology of media education»*) – процес навчання основ медіакультури та діяльності педагога й учня, з урахуванням варіативності, імпровізації, діалогічної форми викладання і навчання та вимог до складових освітнього процесу;

– «методи медіаосвіти» (*«methods of media education»*) – способи взаємодії педагога і учня, за допомогою яких досягається мета

медіаосвіти. Типові методи: словесні (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія й ін.); наочні (перегляд аудіовізуального матеріалу), репродуктивні, дослідницькі, евристичні, проблемні, ігрові (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатексту, імпровізація й ін.); Ці методи ґрунтуються на таких дидактичних принципах: соціокультурний розвиток творчої особистості в процесі навчання, науковість, систематичність і доступність навчання, зв'язок теорії з практикою, наочність, активність аудиторії, перехід від навчання до самоосвіти, зв'язок навчання з навколишньою дійсністю, позитивне емоційне тло, врахування індивідуальних особливостей учнів;

– «монтаж» («*montage*», «*cutting*», «*cut*») – процес створення екранного твору шляхом «збирання», «склеювання» єдиного цілого з окремо взятих кадрів;

– «монтажний запис» («*cutting recording*») – послідовний покадровий запис змісту медіа/кінотексту, охоплюючи номер кадру, крупність плану, рух камери, зміст кадру – аудіовізуальний ряд, спецефекти тощо;

– «монтажна фраза» («*cutting phrase*») – послідовність кадрів, об'єднаних загальним змістом;

– «план» («*frame*») – масштаб зображення (загальний, середній, великий, деталь);

– «предмет медіаосвіти» («*subject of media education*») – взаємодія людини з медіа, мова медіа і її використання в соціумі, медіа та його функціонування в соціумі, система знань й умінь, необхідних людині для повноцінного сприйняття і аналізу медіатекстів, для соціокультурного розвитку творчої особистості;

– «фракурс» («*angle*») – кут зйомки, кут «зору» камери стосовно зображуваного об'єкта;

– «розкадровка» («*storyboard*») – покадрове планування екранного медіатексту на попередній стадії його створення;

– «ритм» («*rhythm*») – один зі засобів формоутворення в медіатексті, яке ґрунтується на закономірній повторюваності в просторі або в часі деяких елементів через однакові інтервали;

– «символ» («*symbol*») – умовний знак, що позначає інший сенс, образ предмета, який має кілька значень;

– «сміслові частини (одиниці) медіатексту» («*parts of media text's meaning*») – події, сцени, епізоди, кадри, елементи композиції, які творять єдиний медіатекст;

– «засоби масової інформації» («*means of mass information*») – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання і поширення інформації для масової аудиторії;

– «засоби масової комунікації» (*«means of mass communication»*) – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (комунікантом) і об'єктом (комунікатором);

– «сцена» (*«scene»*) – частина медіатексту, обмежена місцем дії;

– «сценарій» (*«film script», «scenario»*) – літературна основа медіатексту;

– «сюжет» (*«subject»; «topic»*) – зміст дії, «осмислена фабула» медіатексту;

– «тема» (*«theme»*) – життєвий матеріал медіатексту;

– «умовність медіатексту» (*«convention»*) – елементи коду, загальноприйнятий спосіб повідомлення про специфічне значення певної частини медіатексту;

– «фабула» (*«plot», «story»*) – ланцюг подій в сюжеті медіатексту;

– «форми медіаосвіти» (*«forms of media education»*): інтеграція в традиційний навчальний предмет, автономні уроки, лекції, семінари, факультативи, гуртки, медіа/кіностудії, медіа/кіноклуби, обов'язковий предмет у спеціалізованих навчальних закладах, спецкурси;

– «екранне (аудіовізуальне) мистецтво» (*«screen (audiovisual arts)»*) – мистецтво, засноване на екранній формі відтворення (кіномистецтво, художнє телебачення, відеоарт, комп'ютерна графіка й ін.) дійсності;

– «екранний образ» (*«screen image»*) – матеріалізація авторського задуму в конкретній аудіовізуальній, просторово-часовій формі екранної оповіді;

– «епізод» (*«episode»*) – частина медіатексту, що складається з однієї або декількох сцен, які об'єднані спільною темою, загальним конфліктом;

– «мова медіа» (*«discourse», «media language»*) – комплекс засобів і прийомів екранної виразності [3, с. 19–20].

Висновки. Отже, в епоху глобалізації й інформації, у час, коли світ сприймається за допомогою медіа, і так, як його показують медіа, важливим є адекватне розуміння принципів, методів роботи і потенцій впливу медіапродукції на формування світоглядних позицій особистості, а це є можливим тільки за умови правильного тлумачення понять і термінів, які використовує медіаосвіта.

---

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенко; за наук. ред. В. В. Різуна. – К.: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

2. Онкович Г. В. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / Г. В. Онкович // Нові технології навчання. – № 62; М-ли другого Міжнародного семінару «Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті»; Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – К.; Вінниця, 2010. – С. 89–92.

3. Федоров А. В. Медиаобразование: История, теория и методика / А. В. Федоров. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЦВВР, 2001. – 708 с.

Кость С. П. Теоретические понятия и термины медиаобразования

Проанализированы теоретические понятия медиаобразования. Обращено внимание на значение медиа в жизни социума, в частности акцентируется на том, что жизненный успех человека связан с умением эффективно общаться, собирать информацию и прицельно ее использовать; а из-за увеличения количества медиа важной становится проблема определения особо нужной и правильной информации. Отмечена актуальность медиаобразования на современном этапе развития общества. Рассмотрены основные термины и понятия медиаобразования.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, масс-медиа, информация, медиатекст.

Kost S. P. Theoretical concepts and terminology of media education

The article analyzes the theoretical concepts of media education; attention is drawn to the importance of media in the life of society, it is emphasized that the success of human life is associated with the ability to communicate effectively, tailor the information and use it skillfully; with the increase of the number of media the problem of defining necessary and correct information through its surplus is of great importance; it is stressed that in the new millennium the media have a significant influence on the formation of personality and its outlook, which inevitably leads to more intensive development of media education, which originated in the 1960s in the leading countries of the world and that is why UNESCO and the Council of Europe stress the need to implement the media education to the educational process to maintain the democratic processes in the society, because the media is, in fact, a powerful source of informal education for different social groups, in addition, media significantly influence the process of rooting the values and models of behavior that dominate in a certain time of social development; it is stressed that the understanding of the term «media education» is based on the interpretation that is recorded in the documents of UNESCO; the relevance of media education in modern society is accented; the basic terminology and concepts of media education, understanding of which is essential for recipients of media products in order to develop analytical thinking for critical perception of presented information and its adequate understanding and application are considered; the origins of the terminology from the original language (English) are presented; it is stated that in the era of globalization and information, when the world is perceived through the media, and in a way it is shown by the media, it is important to

understand adequately the principles, methods of work and the ability of the media products to influence the formation of worldviews of the individual, that is possible only with the proper interpretation of terminology and concepts used by media education.

Key words: *media education, media literacy, media, information, media text.*

Стаття надійшла 23 травня 2017 р.

УДК 331.102

Н. М. Мрака

ВПЛИВ АТРИБУТИВНОГО СТИЛЮ НА МОТИВАЦІЮ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Досліджено атрибутивний стиль як особистісну змінну та оцінку, що припускає пояснення гіпотетичних ситуацій, кожна з яких представлена з позитивним, чи негативним результатом. Акцентовано на ситуаціях досягнення і соціальних. Причини кожної ситуації розглянуто в межах трьох сфер і називаються параметрами каузальної атрибуції – це показники внутрішньої локалізації, стабільності й глобальності – окремо для позитивного і негативного результатів дії. Подано дефініції песимістичного і оптимістичного атрибутивних стилів (АС).

Ключові слова: *атрибутивний стиль, оптимізм, песимізм, мотиваційні риси, творча особистість, мотиваційний дефіцит, психологічне благополуччя.*

Постановка проблеми. Нині в Україні назріла необхідність у вивченні творчості як ефективного засобу профілактики і корекції порушень, збереження здоров'я, захисту психіки від агресивних (немирних) впливів безпосередньо зовнішнього й інформаційного середовища. Ми, зокрема, зупинилися на генезі позитивних емоцій у відображенні внутрішнього світу людини через призму продуктів творчості, а також впливи атрибутивного стилю на мотивацію творчої особистості, як передумови формування мотиваційних рис особистості, яка прагне досягнути успіху в творчій діяльності. Про важливість цієї проблеми свідчить активність у дослідженні мотивації в умовах швидкого темпу життя, бажання досягнути гармонії, поєднуючи професійні й особистісні плани і наміри. Проте для процесу реалізації творчих здібностей та мислення визначальну роль відіграє мотивація, інтелектуальна ініціативність і комунікація у творчому середовищі.

Стан дослідження. З огляду на теоретичний аналіз праць зарубіжних і вітчизняних психологів (Р. де Чармс, Б. Вайнер, Т. О. Гор-